

A Somogyi-könyvtár Vizsolyi Bibliája. Az első teljes magyar nyelvű Biblia Károlyi Gáspár nevéhez kötődik. A *Szent Biblia azaz: Istennek ó- és új Testamentumának próféták és apostolok által megíratott szent könyvei* címet viselő protestáns Bibliát 1590-ben nyomtatta ki Mantskovits Bálint Vizsolyban.¹

A korban hatalmas vállalkozás volt a kötet elkészítése: a papírt Lengyelországból, a betűket Németalföldről szereztek be. A nyomtatás 1589. február 18-án kezdődött, ám ekkorra még nem fejeződött be a Biblia fordítása. A gönci fordító, Károlyi Gáspár és a nyomdász, Mantskovits Bálint között diákok vitték-hozták a kéziratokat és az elkészült nyomtatott lapokat. A Gönc–Vizsoly távot gyakorta megtevő diákok között volt Szenci Molnár Albert is.

A Biblia végül egy év és öt hónap alatt készült el, 1590. július 20-án fejezték be a munkát. A végeredmény egy két részből álló, 2412 oldalas, kb. 6 kilós nyomtatvány lett.

Tudomásunk szerint kb. 800 példányt nyomtattak az első teljes magyar nyelvű Bibliából, melyből 50 és 60 közötti példány maradt ránk. A Vizsolyi Biblia 2015 januárjától hungarikum. A Somogyi-könyvtár példányát eddig a szakma nem dolgozta fel, pedig a beszerzésének története, a kötet állapota érdekes nyomda- és irodalomtörténeti adatokat szolgáltatathat.

I. A Somogyi-könyvtár Vizsolyi Bibliájának első kötete

A Somogyi-könyvtár Vizsolyi Bibliája (Inc. 149.) két kötetes, s a két rész külön forrásból került az állományunkba.

Az első rész az Ószövetséget tartalmazza, s a 686. lapon Sirák könyvével ér véget. A könyvtár példánya bőrkötéses, ám látható, hogy a kötés nagyobb a lapoknál, tehát feltételezhetően később kötötték bele egy már kész, eredetileg nem ennek a nyomtatványnak szánt kötésbe.

A nyomtatvány vásárlásának részletei a Somogyi-könyvtár leltárkönyvének és irattári anyagának segítségével rekonstruálhatók. A leltárkönyvbe 1897. február 10-én vezette be az akkori igazgató, Reizner János, számos egyéb régi nyomtatvánnyal együtt. A könyvtár irattárának korabeli anyagából kiderül, hogy Reizner Dobrovsky Ágost könyvkereskedő 103. számú katalógusából nagy tételben rendelt meg könyveket. Reizner levele 1897. február 4-én kelt, amelyben többek között a Vizsolyi Bibliát is megrendeli.² Dobrovsky Ágost 103. számú katalógusából³ kiderül, hogy a 165. tétel,⁴ a Vizsolyi Biblia kötése bőrkötés, amelyre az 1624-es évszám és az I. T. monogram van írva. Mára a dátumból az 1-es és a 2-es olvasható, a monogram nem látszik. De ez alapján tudható, hogy már 1897-ben is a kopottas, a nyomtatványhoz képest túl nagy kötése volt. Dobrovsky könyvjegyzéke tartalmazta Jamniczky Lajos magyar vonatkozású könyveit is. Jamniczky Lajos budapesti műépítész 1895-ös halála után Dobrovsky vette meg, s bocsátotta áruba a nagy mügonddal összeállított könyvgyűjteményét.

Mivel Reizner több mint ötven tételt rendelt e katalógusból, így ezen tételek kézbe vétele után nem mondhatjuk teljesen bizonyosan, hogy a Vizsolyi Biblia egykor Jamniczky tulajdonát képezte. A Dobrovsky-féle katalógusból rendelt köteteknek ugyanis csak egy részében található meg

¹ A rövid ismertetéshez felhasznált irodalom: KÁROLYI Gáspár, *Szent Biblia az az Istennek Ó és Új Testamentumának...*, hasonmás kiadás, utószó Szántó Tibor, Bp., M. Helikon, 1981.; RMNy 652. Régi Magyarországi Nyomtatványok (1473 – 1600), Borsá Gedeon, Hervay Ferenc, Holl Béla et al., Bp., Akadémiai, 1971.; <http://vizsolyibiblia.hu/>

² A Somogyi-könyvtár irattári anyag, 1897. február 4. (35. sz.)

³ *Dobrovsky Ágost ódon munkák tárának 103. sz. jegyzéke. Tartalmazza Jamniczky Lajos nagybecsű könyvtárának magyar vonatkozású részét*, 1897. február.

⁴ DOBROVSKY 1897, i. m. 11.

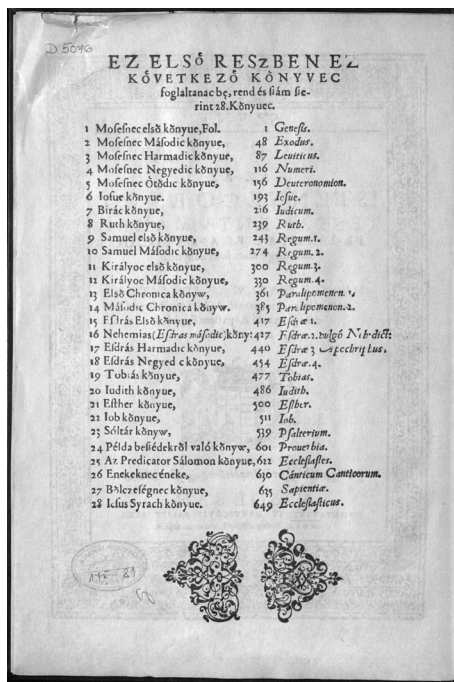
Jamniczky Lajos pecsétje,⁵ így nem tudjuk, hogy volt-e olyan kötet, amelybe nem tett tulajdonbélyegzőt, vagy a pecsét nélküli nyomtatványok más forrásból kerültek eladásra. A Vizsolyi Bibliában nem található meg Jamniczky tulajdonbélyegzője.

Dobrovcsky katalógusának leírása szerint a Biblia hiányzó lapjait (a címlap és a 685–686. levél) cinkográfivál reprodukálták. Ezt a kérdést érdemes kicsit körbejárni.

A Somogyi-könyvtár példánya kopott, látszik rajta, hogy egykor mindennapi használatban volt. A lapokat erősen körbevágták, számos helyen a marginália is sérült. A címlap egykor hiányzott, helyette egy üres lapra fekete tintával írták rá a mű címét. A kézzel pótolta címlap után azonban be van kötve egy újabb címlap, amely első ránézésre teljesen megegyezik a többi fennmaradt példány, illetve a hasonmás kiadás címlapjával. Feltűnő viszont, hogy a címlap tiszta, nem mutatja a rendszeres használat jeleit. Ugyanez igaz a példány utolsó lapjaira is: a 685–686. levél tiszta, nem kopott.

Ha a címlapot összevetjük a Vizsolyi Biblia hasonmás kiadásának⁶ címlapjával, néhány eltérést tapasztalhatunk például az ékezés tekintetében, a címlap versója pedig egyértelműen mutatja, hogy ez nem eredeti lehet: a lap aljáról hiányzik a metszet.

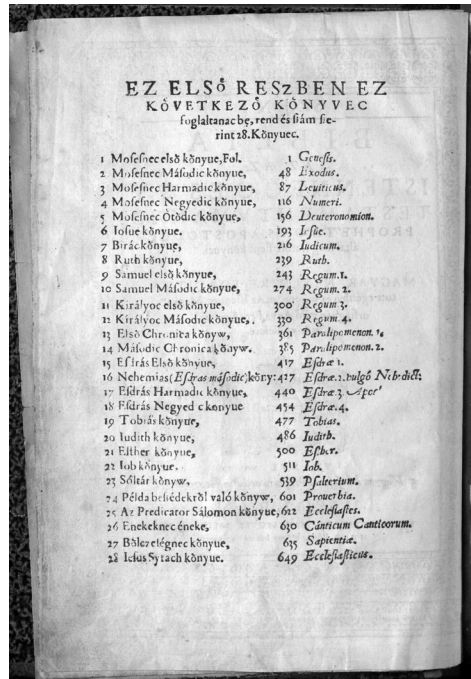
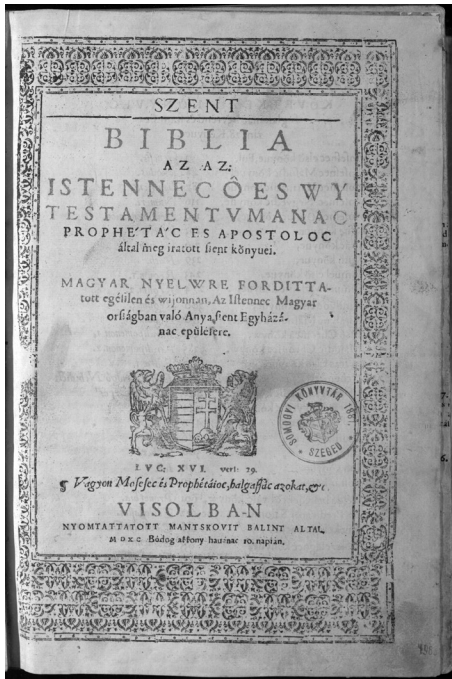
Mivel a papír minősége is más, megvizsgáltuk a később pótolta lapok vízjeleit. Pelbárt Jenő a látható egyenes állású, talp nélküli verzál betűkből álló IL monogramból és a kiolvasható „REGEST” felirat betűinek típusa, mérete alapján egyértelműen megállapította a provenienciát: a Vizsolyi Bib-

1. kép: A hasonmás kiadás címlapja és címlap versója

⁵ http://pex.sk-szeged.hu/nevek/jamniczky_lajos.html

⁶ KÁROLI Gáspár, *Szent Biblia az az Istenec Ő és WY Testamentumanac...*, hasonmás kiadás, utószó Szántó Tibor, Bp., M. Helikon, 1981.

2. kép: A Somogyi-könyvtár példányának címlapja és címlap versója

liánk hiányzó lapjai Láng János zinóváraljai papírmalmából kerültek ki 1789-ben.⁷ Vagyis a címlap és az utolsó két levél valóban későbbi pótlás, s láthatóan igyekeztek régi papírra, a megtévesztésig hasonló módon pótolni az eredeti lapokat.

A 19. század végén, a 20. század elején nem volt ritka az a bibliofil magatartás, hogy egy-egy értékes, ám hiányos nyomtatványt a gyűjtők kiegészíttessenek, „teljessé” tegyenek lehetőség szerint korabeli technikával, korabeli papírra nyomtatva. Feltételezhetjük, hogy a Vizsolyi Biblia Somogyi-könyvtárban lévő példányával is ez történhetett: az egykori tulajdonos mindent megtett, hogy a régi nyomtatvány teljes legyen. Azt viszont nem tudhatjuk, hogy ez a teljességre törekvő könyvgyűjtő Jamniczky Lajos volt-e, vagy más.

II. A Somogyi-könyvtár Vizsolyi Bibliájának második köteté

A Biblia második része külön kötetben található, a címlap javított. A 14. levél, illetve a 180. levéltől a példány csonka. A kötetése későbbi, mint az első kötetnek, és láthatóan kevésbé kopottak a lapjai. A Biblia második kötetének beszerzési körülményei más szempontból figyelemre méltók, mint az első köteté.

⁷ Hálás köszönettel tartozom Pelbárt Jenő vízjelkutatónak, aki készséggel segített a vízjel azonosításában.

Elismervény.

Méltóságommal megismerem,
 hogy a Somogyi könyvtár részé-
 re átengedték és tulajdonosaik
 részére Vizsolyi Bibliájára
 (Az unok. Bibliának más
 odik rész. MDXII 14-180
 levél) cseréjében, a könyv-
 tár többes példányaiból
 átvettem a következő mű-
 véket:

- 1) Talca. Trichovics. Levelek etc.
 te. I-IV. sz. fűzött.
- 2) Gy. Műv. Erdélyi történel-
 mi adatok. I-II. sz. fűzött.
- 3) Kaszlik. Irataim az
 emigrációból. I-II. sz.
 vasköt.

Szegeden 1899. októb. 7-én.

Tömörkény István

3. kép: Tömörkény István
 elismervénye,
 Reizner János kézírásával

A könyvtár irattári dokumentumai közül az 1899. október 7-i datálású, 245. számú egy elismervény, amelyben Tömörkény István három, a könyvtári állományban duplumnak számító kötetért cserébe a Somogyi-könyvtárnak adja a Vizsolyi Biblia második kötetét.

Tömörkény István könyvtárosi elhivatottságát jól mutatja, hogy a városi tanács 1899. szeptember 20-án szavazza meg őt a segédkönyvtárosi pozíció betöltésére, s rá néhány hétre már a saját tulajdonát képező, nagy értékű régi nyomtatványt ad új munkahelyének, a Somogyi-könyvtárnak. A segédkönyvtárosi pozíció betöltése akkoriban nagy jelentőséggel bírt: a városi tanács nyolc pályázó közül választotta ki Tömörkényt, aki nagy többséggel, 182 szavazatból 128-cal nyerte el a meghirdetett állást.⁸

A tény, hogy Tömörkény pár nappal a segédkönyvtárosi kinevezése után elcseréli a Vizsolyi Biblia második kötetét a könyvtárral, azért is érdekes, mert Tömörkény egykori könyvtárából igen

⁸ Somogyi-könyvtár irattárának 219. sz. dokumentuma alapján.

Igen tisztelt városi képviselő ur.

Lázár Béla urnak állami anyakönyvvezetővé történt kinevezése folytán a Somogyi-könyvtárnál megüresedett a segédkönyvtárnoki állás. Ennek az állásnak a betöltése a város szeptember havi közgyűlésén történik meg választás után.

Tisztelettel tudatom képviselő urral, hogy az említett segédkönyvtárnoki állás elnyeréséért én is folyamodom s kérem a képviselő urat, hogy a választás alkalmával szavazatát mellettem legyen szives érvényesíteni.

Teljes tisztelettel

Szegeden, 1899. július hó.

Tömörkény István.

4. kép: Tömörkény István levele

kevés kötetet ismerünk.⁹ A csere fennmaradt dokumentuma tehát összesen négy könyvről (több kötetről) bizonyítja, hogy egykor Tömörkény István tulajdonát képezte: amit adott, tehát a Biblia második kötetét, és amiket kapott. Ezek a következők:

1. ZALKA János, ZSIHOVICS Ferencz, *Szentek élete*, 1–4. kötet, Pest, Szent István Társulat, 1859–1878.
2. GRÓF MIKÓ Imre, *Erdélyi történelmi adatok*, 1–2. kötet, Kolozsvár, 1855.
3. KOSSUTH Lajos, *Irataim az emigrációból*, 1–2. kötet, Bp., Athenaeum, 1880–1882.

⁹ Tömörkény István könyvtárának néhány darabját sikerült fellelnie Lengyel Andrásnak és Bíró-Balogh Tamásnak. LENGYEL András, *Néhány kötet Tömörkény könyvtárából = Magyar Könyvszemle*, 125(2009), 501–504. BÍRÓ-BALOGH Tamás, *Pár újabb kötet Tömörkény könyvtárából*, TÖMÖRKÉNY 150, *Tanulmányok a 150 éve született Tömörkény István tiszteletére*, Szeged, Areion Könyvek, 2016, 65–91.

Mélyen tisztelt uram!

*Szives tudomására hozom, hogy a Somogyi könyvtárnál megürült segéd könyvtárosi állás elnyeréseért pályázatomat főispán ur Öméltóságához e hó 11-én **benyújtottam**, s abban iskolai tanulmányaimat érettségi bizonyítványom által, s a nemes város szolgálatában eltöltött 10 évi munkásságomat hivatali főnökeim elismerő bizonyítványaival igazoltam.*

Ezuttal bátorkodom azt is felemlíteni, hogy több idegen nyelv birtokában vagyok és a tudományos szakirodalmat is négy munkával gazdagítottam, melyeket a sajtó annak idején általában dicsérőleg ismertetett.

Midőn tehát ezuttal is kérem szives pártfogását és a szavazásnál becses szavazatát, amely alkalomra a mellékelt szavazójegyet megküldeni van szerencsém; irántam eddig is tanusított jó hajlamait köszönve mély tisztelettel vagyok

Szeged, 1899. szept. 14.

alázatos szolgája

Paulovits Márton,

városi számtiszt.

5. kép: Egy másik jelentkező, Paulovits Márton levele a „szavazójegy” mellé

A Vizsolyi Biblia két kötete két különböző forrásból került a könyvtárba, de a történetük egyaránt izgalmas. Az első kötet annak a beszerzésnek a része, amelyben a legtöbb régi magyarországi nyomtatványt vásárolta meg Reizner János a könyvtár számára. A második kötet pedig fontos adatokat szolgáltat Tömörkény István egykori könyvtárához.